

Karl XII och statyer i gungning

Historieintresset har, sägs det, fått en renässans. Allt fler svenskar läser berättelser från förr, allt fler vill fira jubileer och bruka historien för att leka riddare och träl eller spela strategispel.

Nu senast handlar det om vilka statyer som skall få stå kvar och vilka som skall kastas på sophögen.

Men vet vi egentligen vad vi hyllar, förkastar och brukar?

Svenska nazister och nypatrioter av skilda slag brukar till exempel samlas i Kungsträdgården den 30 november för att fira Karl XII död eller som det heter i tidningen med det talande namnet *Svensket motstånd*: Det handlar om ”att återerövra 30 november från statsförtryck och svenskfientligt slödder” och tidningen vill skydda ” den svenska historien, den svenska kulturen och den svenska identiteten” och om nödvändigt med våld slå oss ut ur EU.

Den viktigaste bakgrunden till att statyn av Karl XII uppfördes var att år 1863 startade ett frihetsuppror i Polen mot den ryska ockupationsmakten. Det slogs tämligen brutalt ned. Och än värre var att tidens stormakter, Ryssland och Preussen, bildade en samarbetspakt. Det oroade varje liberal – likt sentida frihetsvänner oroades av vår tids motsvarighet, pakten signerad av den tyske nazisten Ribbentrop (1893–1946) och den ryske stalinisten Molotov (1890–1986). Europas öde stod på spel.

Till Sverige kom i detta kölvatten en lång rad av polska flyktingar och politiska dissidenter. De flesta var vanliga medborgare, andra världsberömda upprorsmän som anarkisten Bakunin (1814–76).

Dessa flyktingar undan förtryck och krig togs väl emot i Sverige. Den svenska exillagstiftningen var då radikal och liberal. Och utrikesminister Manderström (1806–73) kunde med den i ryggen vägra att ge avkall på Sveriges rätt att bevilja politiska flyktingar asyl. Den liberala pressen slöt

upp bakom de små staternas rätt till självständighet och frihet och försökte öka trycket mot Ryssland och Preussen.

I det här läget förändrades bilden och bruket av Karl XII. Han hade visserligen alltid fascinerat, men i huvudsak hade man sett på – och skulle fortsätta se – på honom som en olycka, vilken bringat Sverige i andlig och materiell nöd. Men år 1863 togs hans namn för första gången över av de radikala liberalerna. Karl XII:s polska politik tolkades i det nya dramatiska världsläget som exemplarisk. Hade han vunnit över Ryssland vore Polen idag ett enat land med en djup vänskap till Sverige, och våra närmsta broderfolk Danmark och Finland hade sluppit att ockuperas av Preussen respektive Ryssland.

Därför var det tid att resa en staty av Karl XII. En insamling påbörjades och bland de allra mest aktiva och generösa var – de polska flyktingarna i Sverige. Johan Peter Molins (1814-73) staty vann den utlysta tävlingen och hans hjälte pekar sturskt österut till de både polska och finska flyktingars stora glädje.

Så när svenska nazister och nypatrioter samlas kring statyn skall de veta vad de hyllar. De hyllar ironiskt nog ett monument som kom till därför att polska frihetskämpar gjorde uppror och därför att svenska liberaler framställde kungens Polenpolitik som ett skydd för nationell suveränitet, frihet och rätt – och europeisk solidaritet. Men framför allt var monumentet rest därför att polska flyktingar undan krig och förtryck fick en fristad i ett Sverige med en generös flyktingpolitik. Ett monument för flyktingars rättigheter om man så vill.

Jag gläds åt ett ökat svenskt historieintresse. Men jag är djupt bekymrad över att historien brukas lite hur som helst. Den blir upplevelse, underhållning och ideologi. Det hela tror jag skulle bli både roligare och lärorikare om historiebrukarna ställde sig rygg mot rygg med de professionella historievetarna. Det är bra att veta vad man hyllar och vems tjänst man tjänar.